

Američka iznimnost i uspon Globalnog juga

Ivančić, Lovro

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:356610>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-14**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

FAKULTET POLITIČKIH ZNANOSTI
Diplomski sveučilišni studij Politologije smjer Nacionalna Sigurnost

DIPLOMSKI RAD

Lovro Ivančić

Zagreb, 2024. godine

FAKULTET POLITIČKIH ZNANOSTI
Diplomski sveučilišni studijski program Nacionalna Sigurnost

Lovro Ivančić

Student 1. godine Diplomskog sveučilišnog studija Nacionalna sigurnost

**AMERIČKA IZNIMNOST I USPON
GLOBALNOG JUGA**

Diplomski rad

Mentor rada: prof. dr. sc. Lidija Kos Stanišić

Zagreb, rujan 2024. godine

IZJAVA

Izjavljujem da sam diplomski rad Američka iznimnost i uspon Globalnog juga, koji sam predao na ocjenu mentorici prof. dr. sc. Lidija Kos Stanišić, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao/la etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Lovro Ivančić

ZAHVALA

Zahvaljujem se svojoj obitelji što su me podržavali kroz moje fakultetsko obrazovanje, pogotovo djedi i baki koji su me potakli da što bolje, kvalitetnije i na vrijeme napišem ovaj rad. Također se zahvaljujem prijateljima i djevojci koji su slušali sve moje priče i ideje.

SADRŽAJ

SADRŽAJ	I
POPIS SLIKA	III
POPIS OZNAKA	IV
SAŽETAK.....	VI
SUMMARY	VII
1. UVOD.....	1
2. SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE	2
2.1. Definiranje Sjedinjenih Američkih Država i njene tvrde i meke moći	2
2.1.1. Meka i tvrda moć.....	3
2.2. Definiranje ideje američke iznimnosti	3
2.2.1. Definiranje ideje „manifest destiny“	4
2.3. Povijesni put k međunarodnom utjecaju	4
2.3.2. Stvaranje SAD-a.....	4
2.3.5. Drugi svjetski rat	5
2.3.6. Hladni rat.....	5
2.3.7. Rat protiv terorizma	7
3. GLOBALNI JUG.....	8
3.1. Definiranje Globalnog juga	8
3.1.1. Kolonijalno nasljeđe država Globalnog juga	9
3.1.2. Globalni jug u 21. stoljeću	11
3.2. Latinska Amerika i Karibi.....	12
3.2.1. Bilateralni odnosi Meksika i SAD-a	13
3.3. Bliski istok i Afrika	14
3.3.1. Bilateralni odnosi Saudijske Arabije i SAD-a.....	16
3.4. Azija i Pacifik.....	17
3.4.1. Bilateralni odnosi Indonezija i SAD-a	19
4. SNAGA I UTJECAJ SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA U PRVIH DVA DESETLJEĆA 21. STOLJEĆA	21
4.1. Američko stoljeće i početak slabljenja utjecaja	21
4.2. Uzlet Narodne Republike Kine i odgovor SAD-a.....	22
4.3. Aspekti carstva u propadanju	23
4.3.1. Američko Društvo i kultura.....	23
4.3.2. Ekonomija SAD-a	24
4.3.3. Političke institucije SAD-a.....	24
4.4. Projekcije stanja SAD-a 2030. godine	25
5. AMERIČKA IZNIMNOST I MASOVNI MEDIJI.....	27
5.1. Mediji i američka iznimnost.....	27
5.1.1. Bioshock Infinite	28
5.2. Mediji i Globalni jug	29
5.2.1. Metal Gear Solid: Peace Walker	29
6. ZAKLJUČAK.....	31

LITERATURA.....	32
PRILOZI.....	34

POPIS SLIKA

Slika 1. George Washington kanoniziran (Tassi, P., 2013.)	28
---	----

POPIS OZNAKA

BDP - Bruto domaći proizvod

NATO – Sjevernoatlantski savez (engl. *North Atlantic Treaty Organisation*)

SSSR - Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika (rus. *Sojuz Sovjetskih Socialističeskih Respublik*)

BRICS - eng. *Brazil, Russia, India, China, South Africa*

IBSA – eng. *India, Brazil, South Africa*

OPEC – Organizacija zemalja izvoznica nafte (eng. *Organization of the Petroleum Exporting Countries*)

NAFTA – Sjevernoamerički sporazum o slobodnoj trgovini (eng. *North American Free Trade Agreement*)

FTAA - Slobodna trgovinska zona Amerika (eng. *Free Trade Area of Americas*)

CACM – Srednjoameričko zajedničko tržište (engl. *Central American Common Market*)

CARICOM – Karipska zajednica (engl. *Caribbean Community*)

MERCOSUR – Zajedničko tržište Južne Amerike (šp. *El Mercado Comun Del Sur*)

CELAC – Zajednica država Latinske Amerike i Kariba (šp. *Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribenos*)

PRI - Institucionalna Revolucionarna stranka (šp. *Partido Democratico Revolucionario*)

APEC – Azijsko – pacifička gospodarska suradnja (engl. *Asia – Pacific Economic Cooperation*)

OECD - Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (engl. *Organisation for Economic Cooperation and Development*)

G20 - eng. *Group of Twenty Finance Ministers and Central Bank Governors*

AMU – Unija arapskog Magreba (engl. *Arab Maghreb Union*)

GCC – Zaljevsko vijeće za suradnju (engl. *Gulf Cooperation Council.*)

AU – Afrička unija (engl. *African Union*)

ECOWAS - Ekonomska zajednica zapadnoafričkih država (engl. *The Economic Community of West African States*)

SEATO - Organizacija ugovora o Jugoistočnoj Aziji (engl. *Southeast Asian Treaty Organisation*)

ASEAN – Udruga zemalja Jugoistočne Azije (engl. *Association of Southeast Asia*)

MMF - Međunarodni monetarni fond

FSLN – Sandinistička Fronta Nacionalnog Oslobođenja (šp. *Frente Sandinista de Liberacion Nacional*)

SAŽETAK

Ovaj rad se bavi američkom iznimnošću i utjecajem Sjedinjenih Američkih Država na geopolitička, ekonomska i vojna zbivanja na Globalnom jugu. Točnim definiranjem što su to Sjedinjene Američke Države i što ih je točno dovelo do stanja najsnažnije države na svijetu te pojašnjavanjem pojma američke iznimnosti i Globalnog juga dana je podloga za uvid u utjecaj Sjedinjenih Američkih Država na materijalno stanje, sigurnost i slobodu država Trećeg svijeta.

U radu je također razjašnjeno slabe li Sjedinjene Američke Države i odmiče li se njihova meka i tvrda moć nad svijetom te kakvu ulogu igraju masovni mediji u tom procesu. Cilj rada je dokazati da su Sjedinjene Američke Države još uvijek utjecajne u svijetu i da to postižu kroz svoju ideju iznimnosti i patriotizma.

Ključne riječi: američka iznimnost, Globalni jug, Treći svijet, meka moć, tvrda moć.

SUMMARY

This paper deals with the idea of american exceptionalism and the influence that the USA have on geopolitical, economical and military events in the Global South. By exactly defining what the United States of America are and what exactly brought them to the position of a dominant global superpower and by defining what american exceptionalism and the Global south are a view into the influence that the USA have on the material, security and freedom aspects of Third world countries is given.

The paper presents aswell an answer to the question if the United States of America are becoming weaker and is their soft and hard power escaping their grasp. And to what extent is the mass media involved in the aforementioned process. The aim of the paper is to show that the United States of America are still influential in the world today and that they achieve that through the idea of exceptionalism and patriotism.

Key words: American exceptionalism, The Gobal south, The Third World, Soft power, Hard Power.

1. UVOD

Tijekom ljudske povijesti postojala su mnoga carstva, kraljevstva i države koje su težile tome da globalno dominiraju i da vječno traju. Od drevnog Egipta, Rima i grčkih Polisa do Trećeg Reicha i Sovjetskog Saveza u 20. stoljeću. Iz primjera je očito da se taj sentiment tijekom cijele ljudske povijesti nije promijenio. Taj sentiment također ima jedna relativno mlada država koja je nastala tijekom 18. stoljeća – Sjedinjene Američke Države (SAD).

Sjedinjene Američke Države su globalni titan koji od svojih početaka kao kolonijalni posjed pa sve do danas uspijeva projicirati svoju moć i snagu na globalnoj razini. Takav utjecaj su Sjedinjene Američke Države postigle kroz ideje američke iznimnosti koje nalažu da su Amerikanci i njihova država kršćanskim bogom predodređeni da vode ostatak svijet naprijed prema novom Eden-u. U kontrastu sa Sjedinjenim Američkim Državama postoji Globalni jug koji je sačinjen većinski od država Trećeg svijeta. Te države zbog mnoštva razloga nisu ni upola vojno i ekonomski jake ili stabilne i dugotrajne kao Sjedinjene Američke Države.

Unatoč naporima Globalnog juga da se organizira u razne saveze i organizacije koje nisu samo Ujedinjeni Naroda on još uvijek biva podijeljen zbog raznolikih problema koji sežu još iz njegove kolonijalne povijesti. Naime države Globalnog juga su grupirane u slične skupine, ali su poprilično različite gospodarski, društveno pa čak i po vjeri. Ovaj će rad pojasniti što je to ideja američke iznimnosti, što je točno Globalni jug, na koji način Sjedinjene Američke Države utječu na države Globalnog juga, slabe li Sjedinjene Američke Države danas te naposljetku koja je uloga masovnih medija u spomenutim procesima. Zaključno, ovaj će rad odgovoriti na pitanje je li ideja američke iznimnosti aktualna i koliki je utjecaj Globalnog juga na usponu.

2. SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE

Kako bi se mogao prikazati utjecaj Sjedinjenih Američkih Država kroz prizmu američke iznimnosti na Globalni jug i obratno potrebno je objasniti što su točno Sjedinjene Američke Države i kojim procesima su one došle do toliko utjecajnog globalnog entiteta. Kako je svijest Sjedinjenih Američkih Država oblikovana i usmjerena na prekomorske težnje i aktivnosti kroz razne sukobe i društvene promijene te kako američka iznimnost utječe na tu svijest. Također će biti prikazana ideja američke iznimnosti sama te kako ona utječe na društvenu koheziju građana unutar Sjedinjenih Američkih Država.

2.1. Definiranje Sjedinjenih Američkih Država i njene tvrde i meke moći

Sjedinjene Američke Države je država koja se nalazi na kontinentu Sjeverne Amerike. Ona je zapravo federacija koja se sastoji od 50 država uz glavni grad federacije Washington i niz rezervata. Na sjeveru graniči s Kanadom, dok na jugu graniči s Meksikom. Također odvojeno od glavnog kopnenog teritorija se nalaze Aljaska u Sjevernoj Americi i Havaji na Pacifiku koji također sačinjavaju teritorij Sjedinjenih Američkih Država. Sjedinjene Američke Države broje preko 300 milijuna stanovnika i po površini se smatra trećom najvećom državom na svijetu. Također uz sve navedeno Sjedinjene Američke Države imaju drugu najveću ekskluzivnu ekonomsku zonu nad kojom imaju totalnu kontrolu. Državna vlada Sjedinjenih Američki Država je predsjednička ustavna republika, i ona pripada liberalnim demokracijama. Vlada ima tri grane: izvršnu, zakonodavnu i sudsku. Valja napomenuti da sve države unutar Sjedinjenih Američkih Država imaju dostatnu autonomiju nad vlastitom političkom i ne političkom kulturom (CIA, 2024.).

Sjedinjene Američke Države su ekonomski i društveno među naj razvijenijim na svijetu. Naime Sjedinjene Američke Države predvode u najvećem rastu BDP-a u svijetu od 1890. godine. I u skladu s time one nose oko 15% globalne ekonomije danas. U skladu s time što su Sjedinjene Američke Države ekonomski div one imaju najveću individualnu zaradu po osobi u cijelome svijetu. Također uz veliku ekonomsku neovisnost svojih građana, prve su po očuvanju ljudskih prava, ekonomske kompetitivnosti, te produktivnosti, inovativnosti i višem obrazovanju. Tvrda i meka moć Sjedinjenih Američkih Država je nepresušna (CIA, 2024.).

2.1.1. Meka i tvrda moć

Kako bi se mogao prikazati utjecaj SAD-a kroz njihovu meku i tvrdu moć potrebno je definirati što su točno meka i tvrda moć. Meka moć je mogućnost postizanja ciljeva i težnji kroz prinudu i pregovaranje, dok je tvrda moć mogućnost postizanja ciljeva kroz korištenje nasilja ili monetarnog utjecanja. Primjeri meke moći SAD-a su Hollywood filmovi koji utječu na javno mišljenje, dok su primjer tvrde moći SAD-a nosači zrakoplova. Ta ekstenzivna tvrda i meka moć je postignuta kroz uključenost u stvaranje svih većih ekonomskih i vojnih saveza diljem svijeta. Od stvaranje Svjetske banke, do Ujedinjenih Naroda i NATO-a.

2.2. Definiranje ideje američke iznimnosti

Ideja američke iznimnosti je jedna od jedinstvenosti američkoga društva. Ono je centralna i temeljna ideja koja ujedinjuje sve građane Sjedinjenih Američkih Država u smjeru istog i zajedničkog cilja. Većina građana Sjedinjenih Američkih Država ima različite svjetonazore i politička opredjeljenja, ali se ujedinjuje sa političkim suparnicima kada je američka država ugrožena. Američka izvanrednost je integralan dio patriotizma i koristi se kao alat koji omogućava vlastima Sjedinjenih Američkih Država da postižu određene težnje i ciljeve za koji su potrebni masovni pokreti poput prekomorske invazije ili otvaranje tuđih granica. Ukratko američka izvanrednost je ideja da su Sjedinjene Američke Države jedinstvene, osebujne ili uzorne u usporedbi s drugim državama te da su njezini građani bolji i sposobniji (Mckinster, 2019.).

Zagovornici ideje američke iznimnosti tvrde da su američke vrijednosti, politički sustav i povijesni razvoj totalni unikati i jedinstveni u ljudskoj povijesti. Ideju je započeo francuski politički znanstvenik Alexis de Tocqueville kada je u svojim esejima naveo američku državu kao izvanrednu. Ideji se korijeni pronalaze u Američkom građanskom ratu koji je kroz revoluciju revolucionarno prikazao da su Sjedinjene Američke Države država novog i modernog svijeta. Te da one zbog svog jedinstvenog i položaja su bitne za transformaciju ostatka svijeta. Temeljni aspekti ideje su sloboda, egalitarizam, individualizam, republikanizam, demokracija, meritokracija i *laissez-faire* ekonomiji (Tyrell, 1991., 1031 – 1055).

2.2.1. Definiranje ideje „manifest destiny“

Ideja koja je preteča američkoj iznimnosti je ideja „manifest destiny“ što bi u prijevodu značilo ostvarivanje sudbine. Ono je ideja da su američki doseljenici koji su prvi kolonizirali kontinent Sjeverne Amerike su bili pod utjecajem sudbine da se tamo dosele i izgrade prve kolonije. Ideja je potekla iz romantičnog nacionalizma i smatra se pretečom a kasnije integralnom idejom američke iznimnosti. Tri su glavna postulata iza „manifest destiny“ a to su da: Sjedinjene Američke Države posjeduju jedinstvenu moralnu vrlinu, Sjedinjene Američke Države imaju dužnost da upoznaju druge države s republikanizmom i s američkim načinom života te da su Sjedinjene Američke Države božanski određene da uspiju u navedenim naumima (Pratt, 1927., 795 – 798). Stvaranje ovakvih ideja i nahođenje po njima je među prvim prikazima imperijalizma i imperijalističkim težnjama koje su imale Sjedinjene Američke Države.

2.3. Povijesni put k međunarodnom utjecaju

Kako bi se mogla shvatiti uloga Sjedinjenih Američkih Država danas potrebno je proći kroz povijesne događaje koji su naveli Sjedinjene Američke Države i njene građane da internaliziraju ideju američke iznimnosti. Sjedinjene Američke Države su se zbog raznih domaćih i prekomorskih sukoba pretvorile iz izolacionističkog uspavanog diva u globalno utjecajni entitet koji je štit modernog i slobodnog svijeta kroz svoje ekstenzivne prekomorske politike i intervencije

2.3.2. Stvaranje SAD-a

Sjedinjene Američke Države nisu u 18. stoljeću postojale u oblik u kakvome su danas. Naime neke od saveznih država koje poznajemo danas nisu uopće bile uključene u inicijalne Sjedinjene Američke Države jer su bile španjolske, nizozemske pa čak i ruske kolonije. Tek početkom Američkog revolucionarnog rata 1775. godine se SAD počinje otimati iz utjecaja i vlasti britanske krune. Iako rat traje do 1783. godine SAD počinje svoju prekomorsku politiku i oblikovanje države već 1780. godine. Stanovništvo je uglavnom bilo u gradovima poput Philadelphije, New York-a, Bostona i drugih i brojka je bila ispod sto tisuća po gradu. Seosko stanovništvo se bavilo poljoprivredom, dok pravu moć i utjecaj na globalnoj sceni su gradili stanovnici gradova koji su se bavili trgovinom. Ubrzo nakon završetka Revolucionarnog rata SAD je počeo svoje širenje na kontinent otimajući druge posjede i kolonije koje su zatim bile

integrirane u federaciju. Ta federacija je postala istinski stabilna tek kada je završen Građanski rat 1865. godine kada je Sjever SAD-a porazio Jug. SAD će zatim narednih stotinjak godina uglavnom biti izolacionistička država koja se bavi svojim poslovima, ali će sudjelovati u više prekomorskih sukoba radi svojih interesa i tu se već pronalaze prve naznake njihove težnje za vanjskom projekcijom. Primjer prekomorskih intervencija je otvaranje granica Japana pred kraj Edo perioda u 19 stoljeću, i odvoženje oslobođenih robova u Liberiju. Prava vanjska projekcija moć i internacionalna politika se počinje formirati tijekom predsjedništva Theodore Roosevelta koji je ostvario planove građenja Panamskog kanala, naveliko naveo Monroeovu doktrinu na hegemoniju SAD nad oba američka kontinenta. Ta doktrina je omogućila SAD-u da intervenira u bilo kojoj državi Južne i Sjeverne Amerike u slučaju vanjskih pokušaja ponovnog koloniziranja. Nedugo nakon kraja predsjedništva Theodor Roosevelta započinje Prvi svjetski rat koji je zapravo razlog zašto je SAD odlučio napustiti svoje izolacionističke načine i postati globalno utjecajna sila (Sellers i dr., 1996., 40 – 281).

2.3.5. Drugi svjetski rat

Drugi Svjetski rat se može smatrati prekretnicom za američku vanjsku politiku. SAD se uključuje u Drugi svjetski rat 1941. godine kada je Japan izvršio napad na Pearl Harbor. SAD koji je uglavnom bio netaknut ratovima i nije sudjelovao u Euro – azijskim geopolitičkim prijevorima nije bio industrijski istrošen. U skladu s time je SAD mogao totalno upregnuti svoju industriju da ostatku svijeta pokaže svoju jačinu. To se odrazilo kroz direktnu vojnu intervenciju u svim većim bitkama i kroz nepresušnu ekonomsku pomoć slabijim saveznicima poput SSSR-a i Velike Britanije. Završetkom Drugog svjetskog rata vlasti SAD-a polako počinju shvaćati da SAD s njihovom ekstenzivnom industrijom je jako podobna da održava mira u svijetu. Glavni pobornici Ujedinjenih Naroda su bili SAD i pokazalo se kroz mnoge konflikte nakon Drugog svjetskog rata je SAD presudan sa svojom industrijom i vojnom silom da u svijetu bude kakav takav balans i mir. Hladni rat je dokazao da SAD mora koristiti svoje kapacitete kako bi svijet bio slobodan i miran (Sellers i dr., 1996., 339 – 352).

2.3.6. Hladni rat

Sjedinjene Američke Države su izašle iz Drugog svjetskog rata kao pobjednik. Sile Osovina koje su uključivale Japan, Njemačku, Italiju i druge su bile zaustavljene i njihovi totalitarni poredci su

bili rastavljeni. S tim aktom je zaustavljena najveća prijetnja demokraciji i slobodnome svijetu privremeno. Krajem Drugog svjetskog rata započinje Hladni rat. To je bio „rat“ koji se vodio upravljanjem i zastrašivanjem a ne izravnim sukobom. Naime svijet se podijelio na kapitalističkih zapad i komunistički istok. Uz njih su se također nalazile nesvrstane države koje se nisu ni jednoj strani priklonile. Ovaj rat je obilježen s mnogim iznimnim postignućima poput dovođenja prvog čovjeka Yuri Gagarina u svemir. Ali također je ovaj smrznuti konflikt obilježen ekstenzivnom utrkom k širenju kapitalizma ili komunizma, te kroz ekstremno nuklearno naoružavanje i neprestane prijetnje nuklearnim uništenjem. Glavni neprijatelj SAD-a tijekom Hladnog rata je bio SSSR.

SSSR je na čelu sa Josif Staljinom i njegovim suradnicima konstantno projicirao svoju moć i u ime anti imperijalizma imperijalistički intervenirao u okolnim državama koje su bile od kraljevina do funkcionalnih demokracija. SSSR se totalno predao širenju komunizma na sve susjedne države i instaliranje pro komunističkih revolucionarnih grupa koji bi omogućili SSSR-u da intervenira i razbije ne komunističke vlasti. Primjeri država koje su bile žrtve komunizma i spomenutog sovjetskog djelovanja su Vijetnam, Južna Koreja, Kuba, Nikaragva, Venezuela Mađarska, Afganistan i drugi.

Zbog agresivne vanjske politike SSSR-a i širenja anti demokratskog komunizma su vlasti Sjedinjenih Američkih Država shvatile da moraju promijeniti svoje izolacionističke načine i fokusirati se na ostatak svijeta. Predsjednici Franklin D. Roosevelt (1933. – 1945.) i Dwight D. Eisenhower (1953. – 1961.) su kroz svoje anti komunističke težnje stvorili temelje za sva prekomorska djelovanja i intervencije koje su imale Sjedinjene Američke Države u zadnjih 70 godina. Sjedinjene Američke Države su intervenirale u Južnoj Koreji 1950-ih, Južnome Vijetnamu 1960-ih i 1970-ih, pomogli mudžahedinima u Afganistanu 1980-ih i ekstenzivno monetarno pomagali kontrašima u Nikaragvi. Ovakav oblik prekomorskog pomaganja i djelovanja je postao standard za Sjedinjene Američke Države koje su poprimile ulogu mirotvorca i čuvara slobode diljem svijeta. Vrhunac takvog ponašanja kao svjetskog policajca su Sjedinjene Američke Države postigle invazijom na Afganistan 2001. godine (Vidušić, 2013., 400 – 511).

2.3.7. Rat protiv terorizma

Novi milenij je trebao biti milenij mira i međunarodne suradnje. Sovjetski Savez se urušio i s njim su mnoge druge države prestale biti komunističke te su se okrenule prema demokraciji. SAD je očekivao novi svjetski poredak gdje će oni predvoditi slobodni i liberalni svijet ne kroz silu i tvrdu moć, već kroz meku moć i suradnju. Takve ideje su 11.9.2001. godine totalno uništene kada je Al Qaida izvršila napad na Svjetski trgovački centar. Naime to je najveći i najubojitiji teroristički napad svih vremena. I taj napad nije izvršio neprijatelj koji ima teritorij i tijelo već organizacija koja nema jednu bazu i jedno središte već više aktivnih ćelija diljem svijeta. Predsjednik George Bush i SAD su pozvali se na članak 5. NATO saveza i izvršile invaziju na Afganistan. Totalnom okupacijom Afganistana vlast SAD je shvatila da dosadašnji globalni utjecaj koji je SAD imao nije dostatan da se nosi s takvim neprijateljem te da SAD treba steći nove saveznike poput Barbadosa, Saudijske Arabije, Nigerije, Indonezije i drugih kako bi kroz suradnju uspjeli uništiti tog novog nevidljivog globalnog neprijatelja. Zbog toga su mnoge hladnoratovske strategije i suradnje s Globalnim jugom ponovo zaživjele (Mikac, 2013., 147).

3. GLOBALNI JUG

Kako bi se mogao prikazati utjecaj Globalnog juga na Sjedinjene Američke Države i njene težnje potrebno je pojasniti što je točno Globalni jug, kako se on definira, kako je on nastao te na koje načine on uzvraća utjecaj Sjedinjenim Američkim Državama. Koje su to točno države koje sačinjavaju Globalni jug te koje su aktivnosti koje one poduzimaju da se obogate, ojačaju i da utječu na svijet oko sebe. U sklopu objašnjena će se rad dotaknuti svih kontinenta koji su dio trećega svijeta i država unutar trećega svijeta.

3.1. Definiranje Globalnog juga

Tijekom Hladnog rata svijet je bio podijeljen na Prvi, Drugi i Treći. Prvome svijetu su pripadale razvijene zapadne kapitalističke države koje su predvodili glavni subjekt ovoga rada – Sjedinjene Američke Države. Drugom svijetu su pripadale relativno razvijene komunističke države koje je predvodio Sovjetski Savez. Trećem svijetu su pripadale sve nerazvijene i nesvrstane države. Treći svijet kao pojam je skovao francuski demograf Alfred Sauvy koji je pojam stvorio da bi mogao stvoriti razliku između modernog socijalističkog ili kapitalističkog svijeta i zaostalog koloniziranog i nekoloniziranog svijeta. Naime glavne su karakteristike Trećeg svijeta bile kolonijalna prošlost, gospodarska nerazvijenost i multietnička društva, a primjer bi bili Afganistan, Angola, Kambodža, Nepal, Haiti, Mozambik i drugi (Kos – Stanišić i dr., 2023., 21 – 22). Vrhunac država trećeg svijeta je bio tijekom 1970-ih godina kada su uspjele svoje ciljeve i težnje projicirati van pomoću organizacija poput Pokret nesvrstanih (PN) i Konferencija Ujedinjenih Naroda o trgovini i razvoju (UNCTAD). Preko tih organizacija države Trećeg svijeta su pokušale stvoriti novi ekonomski poredak koji je pravedniji. Pokret nesvrstanih je bio „pokret“ koji se sastajao od država Trećeg svijeta koje su prošle kroz proces dekolonizacije i postale suverene države koje nisu htjele biti dio ideološkog sukoba komunističkog Istoka i kapitalističkog Zapada. Cilj pokreta nesvrstanih je bio transformirati njihovo građanstvo i poboljšati kvalitetu života te građane osloboditi od kolonijalizma, siromaštva, opresije i nerazvijenosti (Kos – Stanišić i dr., 2023., 21 – 22).

Kada se dogodio 1990ih kolaps komunizma i Sovjetskog Saveza nestao je Drugi svijet i s time je nestala potreba za pojmom Treći svijet. U skladu s time je nastala nova klasifikacija pod nazivom Globalni jug. Svijet se dijeli na Globalni jug i na Globalni sjever. Te dvije podijele su

smislile Brandtovo povjerenstvo (ICIDI) koje je osnovano 1977. godine na prijedlog Svjetske banke. zadaćom projiciranja svjetskog razvoja. Povjerenstvo je 1980-ih došlo do zaključka da se svijet počinje dijeliti na razvijeni i nerazvijeni svijet te da je potrebno što prije uspostaviti planove suzbijanja siromaštva za države u razvoju. Te države u razvoju i siromašne države su se uglavnom nalazile ispod takozvane *Brandtove linije* i u južnoj hemisferi (Kos – Stanišić i dr., 2023., 21 – 22).

Problemi Globalnog juga se odmah u početku njegovog nastanka pronalaze zapravo u nesuradnji država Globalnog juga u ostvarivanju zajedničkih ciljeva razvoja i izlaska iz siromaštva, gdje države poput Narodne Republike Kine i Južnoafričke Republike aktivno sabotiraju druge države radi svog profita.

3.1.1. Kolonijalno nasljeđe država Globalnog juga

Razni su aspekti koji ujedinjavaju države Globalnog juga. Neki od njih su europsko osvajanje i kolonizacija koja je započela krajem 15. stoljeća i trajala sve do kraja Hladnog rata u 20. stoljeću. Neke od motivacija za osvajanje su bile zlato, slava, dužnost prema Bogu kao što je to vidljivo u ideji „*manifest destiny*“. Kolonizatori su bili manje-više svi pripadnici europskoga kontinenta – od Španjolaca, Portugalaca, Belgijanaca, Francuza, pa i u manjem obujmu Talijana i finalno Nijemaca. Države Globalnog juga se nalaze na kontinentima koji su stoljećima prije današnjice bili kolonizirani – od Azije u 16. stoljeću do Afrike u 19. stoljeću. Postoje također neosvojeni dijelovi Globalnog juga poput Kine ili Japana koji nikada nisu bili kolonizirani, ali su bili pod iznimnim utjecajem kolonizatora i njihovih težnji. U skladu sa spomenutim utjecajem i uspjehom kolonizacije državama Globalnog juga je zajedničko točno to – da je koloniziranje formativno iskustvo koje ih ujedinjava. Procesom kolonizacije i kolonijalnom upravom su uništena autohtona gospodarstva koja su zatim zamijenjena gospodarstvima čiji je cilj bio podupirati gospodarstva kolonizatora i proizvoditi dobra za njihove građane. Radna snaga u kolonijama su činili autohtoni stanovnici koji su bili u dužničkom ropstvu, uvezani robovi ili u položaju sličnome srednjovjekovnim kmetovima. Kolonizatori su koristili pokrštavanje kao centralnu motivaciju za koloniziranje i u skladu s time su se smatrali civiliziranijim, čistim, pametnijim i obrazovanijim od stanovnika kolonija. Jedan od glavnih problema bivših kolonija danas je iscrtavanje granica koje su europske sile obavile koristeći ravnalo ne uzimajući u obzir plemena i njihov kulturni, vjerski ili etnički sastav na tom prostoru. Najbolji primjer bi bio afrički kontinent koji ima oko 3 tisuće plemena koji su podijeljeni bez obzira na njihovu kulturu,

vjeru ili prostor migracija. Mnogo je država zbog takvog manipuliranja granicama ostalo bez izlaza na more, veliki broj naroda je izgubio svoje države i stvorene su višenacionalne države koje nisu imale nikakve poveznice međusobno. Naravno vrijedi reći da sustave koji su kolonizatori uspostavili poput stvaranja domaće elite, korištenje represije za kontrolu, ojačavanje vojske, mnoštvo službenika, i drugi su pridonijeli oblikovanju mentaliteta korupcije i neefikasne birokracije, ali da ono nije glavni izvor takvog ponašanja (Kos – Stanišić i dr., 2023., 22 – 24).

Kolonije se uglavnom nisu mirile sa svojim položajem i pokušavale su kroz cijelu kolonijalnu povijest pružati otpor kolonizatorima. Države Latinske Amerike su iskoristile napoleonske ratove da početkom 19. stoljeća postanu neovisne, dok su druge kolonije Globalnog juga dobile tu priliku nakon Prvog i Drugog svjetskog rata. Elite kolonija koje su bile školovane na Zapadu su nazad u kolonije donijele nacionalističke i socijalističke težnje koje su im pomogle pri osamostaljenju. Primjeri tih elita su Ghandi, Nasser, Ho Ši Minh, Pol Pot i drugi. Borba protiv kolonija je također bila olakšana jer su europske sile bile oslabljene i osiromašene zbog Drugog svjetskog rata. Također javno mišljenje u hladnoratovskim supersilama Sjedinjenim Američkim Državama i SSSR-u bile protiv kolonijalizma. Kraj kolonijalizma je u različite dijelove svijeta došao u različito vrijeme: Azija i Bliski istok su stekle neovisnost 1930-ih i 1950-ih, dok je većina afričkih država steklo neovisnost 1960-ih. Unatoč tome što su kolonijalni posjedi stekli neovisnost one su to bile samo na papiru. Većina ih je postala republike a manjine monarhije. U velikoj većini tih slobodnih država težnja k demokraciji je bila kratkotrajna. Vladajući nisu uspjeli ispuniti očekivanja podređenih po pitanju bolje kvalitete života. Demokratski sustavi su često bili samo prividni, dok je prava ekonomska i politička moć bila koncentrirana u rukama određenih vjerskih, društvenih ili etničkih skupina. Države koje nisu dobile slobodu već su se oslobodile revolucijom su također bile izrazito neuspješne. Diktatori tih post revolucionarnih država su držali maksimalnu kontrolu nad svim aspektima države kako bi održali red i mir. Kroz tu kontrolu je bila postignuta maksimalna represija i strahovlada koja je zbog raznih ideoloških razloga činila mnoge društvene eksperimente. Primjeri takvih diktatora bi bili Robert Mugabe u Zimbabveu, Idi Amin Dada u Ugandi , Mobutu Sese Seko u Kongu i drugi. Mnoge države Globalnog juga dan danas su gospodarski zaostale te su ostale izvoznice sirovina kao u doba kolonijalizma. Perfektan primjer toga bi bio Kongo koji je glavni izvoznik uranija, litija i drugih sirovina (Kos – Stanišić i dr., 2023., 22 – 24).

3.1.2. Globalni jug u 21. stoljeću

U 21. stoljeću Globalni jug kao pojam ima pozitivnu i negativnu konotaciju. Pozitivna konotacija je gospodarski *output* triju glavnih ekonomija Globalnog juga – Brazila, Indije i Narodne Republike Kine bio skoro jednak kao najrazvijenije države Globalnog sjevera – Sjedinjenih Američkih Država. Na početku 21. stoljeća u središtu globalne transformacije je bio fenomen suradnje među državama juga. Ta suradnja je definirana razmjenom resursa, tehnologije i znanja među državama koje imaju sličnu kolonijalnu i postkolonijalnu pozadinu i identitete s ciljem stvaranja zajedništva. Države poput Brazila, Rusije, Narodne Republike Kine, Južnoafričke Republike putem BRICS-a, odnosno kroz trilateralni forum za dijalog Indije, Brazila i Južnoafričke Republike putem IBSA. Svrha IBSA je bilo predstavljanje koalicije sila u nastajanju i važnu polugu u međunarodnoj politici. Nažalost već početkom 21. stoljeća je došlo do zastoja aktivnosti u pokušajima predstavljanja jednog od tijela globalne vladavine koja bi donije promjenu globalnoj političkoj ekonomiji i potakla reformu Vijeća sigurnosti UN-a. Unatoč tim težnjama te tri spomenute države su se počele boriti oko povećanja izvoza na tržište Globalnog sjevera, dok su se Indija i Brazil borili oko postajanja stalne članice Vijeća sigurnosti. Globalni jug kao negativna konotacija proizlazi iz pokušaja da se zamijeni pojam Treći svijet te je „Globalni jug“ kao pojam je manje uvredljiv i neutralan. Razlog tome je što pojam Treći svijet se veže uz nazadnost, perifernom ulogom u međunarodnim odnosima, bez prava glasa i s nikakvim značajem, dok se za kontrolu nad njima bore države Prvog i Drugog svijeta. Zbog različitosti u bogatstvu, bruto nacionalnom prihodu, nižu prosječnu životnu dob, manji stupanj obrazovanja, lošijih životnih standarda te napretku i razvoju neke države Trećeg svijeta se mogu klasificirati kao Četvrti ili Peti svijet. Zbog tog produbljivanja klasifikacije jednostavnije ih je sve grupirati u skupnu pod nazivom Globalni jug (Kos – Stanišić i dr., 2023., 24 – 28).

Države Globalnog juga su bivše kolonije koje su se tijekom Hladnog rata borile protiv kolonijalizma i imperijalizma. Kroz taj otpor je stvoren postkolonijalizam kojemu je cilj bio podržati politike Globalnog juga kojima je cilj bio iskorjenjivanje kolonijalizma i stvaranju novog režima vanjske politike. Vanjskopolitički ciljevi Globalnog juga naglašavaju moralnost, integritet i slobodu odabira. Na pitanje je li postkolonijalizam još uvijek aktualan je odgovor – da. Naime mnogo država Globalnog juga dan danas vode svoje vanjske politike na temelju povijesne borbe protiv političke i ekonomske nejednakosti. Krajem Hladnog rata ciljevi pripadnica Globalnog juga počinju se razlikovati po kontinentima i dobivaju različite fokuse i

nijanse. Naime to se događa zato što različite regije Globalnog Juga poput Afrike i Južne Amerike mijenja svoje prioritete i svoje nacionalne vanjskopolitičke strategije. Problem s takvim individualiziranim fokusom određenih država Globalnog juga poput Narodne Republike Kine i Indije je marginalizacije ostalih država u regiji koje pripadaju Globalnome Jugu.

Po pitanju međunarodnih odnosa za države Globalnog Juga su bitne međunarodne organizacije poput Ujedinjenih Naroda, Međunarodni Monetarni Fond i Svjetska banka te regionalne međuvladine organizacije. Kroz priznanje principa međuovisnosti, nadnacionalne organizacije u kojima su se nacionalne države odrekle dijela svog suvereniteta u ime zajedničkih ciljeva imaju sve bitniju ulogu u oblikovanju vanjskih politika Globalnog juga. U kategoriji država Trećeg svijeta, ili danas Globalnog juga, nalaze se razne velike i male države. Što znači da u sklopu Globalnog juga nisu samo siromašne države, već i bogate države poput Saudijske Arabije koje su članice OPEC-a. Očito onda postoje varijacije u kulturi, stupnju razvoja, i drugih karakteristika između država Globalnog juga. Kako bi se mogao prikazati trenutno stanje Globalnog juga i nakon toga njegovu relativan položaj sa Sjedinjenim Američkim Državama danas potrebno je Globalni jug kategorizirati po regijama – Africi, Aziji, Bliskom Istoku, Karibima, Pacifiku i Latinskoj Americi te objasniti specifičnosti tih regija i koje su njihove geopolitičke i ekonomske težnje (Kos – Stanišić i dr., 2023., 28 – 40).

3.2. Latinska Amerika i Karibi

Latinska Amerika kao naziv su počeli upotrebljavati francuski kolonizatori u 19. stoljeću kako bi legitimizirali svoju vlast u kolonijama. Sintagma se odnosi na sve zemlje „latinskog“ govornog područja. Države Latinske Amerike tvore suverene države Sjeverne, Južne i Srednje Amerike. Države poput Meksika, i Kostarike. Uz države latinskog govorništva nalazi se Karipsko otočje kojemu je dominantan jezik engleski. Tu spadaju države poput Barbadosa, Grenade i drugih. Osim jezika kolonijalni posjedi su od svojih kolonizatora također preuzeli vjeru (katoličku ili protestantsku), kulturu i sklonost hijerarhijskoj i autoritarnoj vladavini. Zbog različitosti između Karipskog otočja i Latinske Amerike stvorena je distinkcija između ove dvije skupine i regija Latinske Amerike je preimenovana u Latinsku Ameriku i Karibe. Sve države ove regije dijele iste tri karakteristike koje utječu na njihov identitet – ekstremnu financijsku ranjivost, asimetriju nacionalnih politika i velike društvene probleme. Uloga Latinske Amerike u međunarodnim odnosima je lokacija rivalstva velikih sila. Naime Sjedinjene Američke Države zbog svojeg ekonomski ekspanzionističkog stava smatraju Latinsku Ameriku svojim dvorištem i područjem

utjecaja. U više navrata su Sjedinjene Američke Države vojno intervenirale u Latinskoj Americi zbog svojih interesa. Zbog takvog utjecaja Sjedinjenih Američkih Država Latinska Amerika i njene države imaju smanjenu mogućnost sudjelovanja u međunarodnim poslovima. U isto vrijeme se promoviraju principi suradnje, miroljubivost, rješavanje konflikata, kolektivne sigurnost, suvereniteta i općenito izbjegavanje sukoba s velikim silama u nadi da velike sile neće žestoko utjecati na države Latinske Amerike. U novom mileniju, Latinska Amerika pokušava smanjiti tuđi utjecaj i sve više se država suprotstavlja politikama Sjedinjenih Američkih Država, dok se sve više surađuje s Ruskom Federacijom i Narodnom Republikom Kinom (Kos – Stanišić i dr., 2023., 55 – 59).

Regionalizam i spomenuti otpor velikim silama u regiji ima porijeklo iz razdoblja borbe za neovisnost 1820-ih. Tek krajem Hladnog rata započinje ponovna regionalna integracija zbog demokratizacije Latinske Amerike. Države Latinske Amerike počinju prihvaćati neoliberalne ekonomije, slobodnu trgovinu, investicije i razne integracijske procese. Kroz razne dogovore postignuto je da regija Latinske Amerike postigne svoje mnoge političke i ekonomske ciljeve putem otvorenog regionalizma. Takva praksa je uspjela usmjeriti suradnju država Latinske Amerike ne samo prema Sjedinjenim Američkim Državama već i prema suradnji s Azijom i Europom. U sklopu regionalizma nastaju mnogi ugovori i zajednice koji promoviraju interese Latinske Amerike. Primjeri bi bili NAFTA, FTAA, CACM, CARICOM, MERCOSUR, CELAC i drugi (Kos – Stanišić i dr., 2023., 58 – 61).

Dat ću pregled Meksika budući da je njegova povijest najviše vezana uz SAD.

3.2.1. Bilateralni odnosi Meksika i SAD-a

Meksiko je jedina država Latinske Amerike koja pripada kontinentu Sjeverne Amerike. Meksički geografski i politički reljef je pod velikim utjecajem Sjedinjenih Američkih Država jer su one Meksiku najveći susjed. Zbog veličine teritorija čak i nakon što im je SAD u Američko – meksičkom ratu oduzeo gotovo polovicu je toliko velika da Meksiko pripada u kategoriju velikih država. Uređenje vlade u Meksiku je predsjednička republika te se Meksiko danas kao post – PRI država klasificira kao defektna demokracija i djelomično slobodna država.

Po pitanju gospodarstva Meksiko ima otvorenu tržišnu privredu i klasificiran je kao 14. gospodarstvo na svijetu. To 14. mjesto Meksiku omogućava uslužne djelatnosti, poput turizma i

industrije. Iako je prosječnom građaninu kvaliteta života visoka, oni također smatraju vlastitu državu i vlast iznimno korumpiranom što se podudara s indeksom percepcije korupcije Transparency Internationala 2019. godine koji ukazuje na to da je Meksiko na mjestu 130 od 180 država diljem svijeta. Meksiko je također članica mnogih značajnih internacionalnih multilateralnih organizacija poput APEC, OECD i G20 (Kos – Stanišić i dr., 2023., 117 – 126).

Meksiko od svih navedenih država u ovome radu je najbliže Sjedinjenim Američkim Državama. U skladu s time Meksiko ima dugu i krvavu povijest koju dijeli sa njezinim najvećim susjedom. Danas vlasti Meksika pokušavaju stvoriti bolje odnose sa SAD-om i pokušavaju zaboraviti prošlost kako bi imali što veću gospodarsku korist. Također sklapanjem ugovora sa SAD se Meksiko uspio osloboditi duga koji je paralizirao gospodarstvo te im je omogućen pristup i kanadskom tržištu. Suradnja između Meksika i SAD-a je izrazito nemirna jer mnoge politike koje su sklopljene između ovih dvaju država su narušavale gospodarsko i društveno stanje unutar Meksika jer su politike borbe protiv droge i nekontroliranih migracija smatrane ne demokratske. Tek 2005. godine su uspostavljeni adekvatni sustavi koji su omogućili kvalitetnu suradnju SAD i Meksika u suzbijanju droge, ilegalnih migracija te trgovine ljudima. Suradnja ovih dvaju država se poboljšava tijekom predsjedništva Baracka Obame, ali se narušavaju tijekom predsjedništva Donalda Trumpa koji je imao agresivno antimeksičku kampanju. Takav stav je eskalirao u korištenje Nacionalne garde i povećavanje poreza na sav uvoz iz Meksika. Zatim tijekom COVID – 19 pandemije je SAD uveo još agresivnije antimigrantske stavove koji nisu popustili ni tijekom predsjedništva Joe Bidena. Meksiko je država koja je konstantno pod utjecajem Sjedinjenih Američkih Država i takav odnos se neće uskoro promijeniti koliko zbog ekonomske koristi toliko zbog blizine tih dvaju država (Kos – Stanišić i dr., 2023., 127 – 132).

3.3. Bliski istok i Afrika

Afrika i Bliski istok nisu zasebna regija već prostor koji se proteže na tri kontinenta koja je sastavljena od niza regija i podregionalnih sustava. Zbog takve građe je prostor iznimno kompleksan za proučavanje. U skladu s time razne države imaju odjele za odnose s Bliskim Istokom i Afrikom i studijski programi pomoću kojih se proučava povijest i politika spomenutih područja. Bliski istok kao regija se proteže na tri kontinenta – Europu, Aziju i Afriku, i ima niz raznih etničkih, jezičnih, i vjerskih skupina. Zbog veličine regije teško je klasificirati koje sve države pripadaju prostoru Bliskog istoka, ali u grubo su to države od Turske, Sirije i Cipra do

Kuvajta, Jemena te Tunisa i Alžira. Isto kao što se Bliski istok dijeli na regije tako se i Afrika dijeli na „dvije“ Afrike – Sjeverna i Podsaharsku Afriku. Ove se „dvije“ Afrike razlikuju kulturno, etnički, vjerski i raso. Sjeverna Afrika je arapska i islamska, dok je Podsaharska Afrika crna.

Afriku su europske sile kolonizirale u roku od 30ak godina u 19. stoljeću. Nakon što je utrka za kolonijama u Africi završena uspostavljane su zone utjecaja, protektorati, kolonije i zone slobodne trgovine. Kao što je već spomenuto u radu Afrika i njena plemena su podijeljena ravnalom ne pazeći na plemenske razlike unutar prostora koji su podijeljeni. Isto kao Bliski istok, afričke kolonije su prestale biti kolonije i oslobođene nakon Drugog svjetskog rata, ali su granice ostale slične ili iste onima koje su postojale tijekom procesa kolonizacije. Također sličnost između Bliskog Istoka i Afrike i Meksika je demokratski deficit. Afričke zemlje jesu prošle kroz Treći val demokratizacije koji je obuhvaćao proces demokratske tranzicije, ali afričke demokracije nisu uopće konsolidirane. U afričkim državama izbori ne dovode do smjene vlasti, i česte su vojne intervencije za održavanje već postojećeg režima, demokracije je nerijetko etničke prirode. Na Bliskom istoku također nije ništa bolje jer većina država na Bliskom istoku je prošla kroz proces reverzije demokracije i prešle su nazad na autoritarne režime. Nevjerojatno fascinantna pojava Bliskog istoka i Afrike su ekstenzivne liste ratova, vladara rata i terorističkih skupina koji nadilaze bivše kolonizatorske granice (Kos – Stanišić i dr., 2023., 163 – 166).

Regionalni sustav je „neuređen“ zbog već spomenutih međudržavnih sukob, gospodara rata i terorističkih organizacija. Unatoč toj neuređenosti na Bliskome istoku i u Africi postoje određeni mehanizmi suradnje pomoću kojih države pripadnici tih regija ostvaruju zajedničke interese i težnje. Organizacije poput GCC koji služe državama poput Oman, Bahrein i Kuvajtu za osiguravanje sigurnosti i za rješavanje gospodarske i političke probleme. Također uz GCC postoji i AMU kojemu je cilj suradnja u političkoj, gospodarskoj i kulturnoj sferi između njenih članica poput Alžira, Libije, Mauretanije i drugih. U Africi AU ima kao cilj panafričko jedinstvo, mir, pravda i dostojanstvo na afričkom kontinentu. Također uz AU i GCC, države Bliskog istoka i Afrike su članice OPEC-a i ECOWAS-a kojima je cilj ekonomsko unaprjeđenje i razvoj (Kos – Stanišić i dr., 2023., 166 – 167).

Dat ću pregled Saudijske Arabije budući da je vanjskopolitički vezana u SAD

3.3.1. Bilateralni odnosi Saudijske Arabije i SAD-a

Saudijska Arabija je država smještena na Arapskom poluotoku. Ona se zbog veličine njenog teritorija i broja stanovnika definira kao srednja država i srednja sila. Unatoč položaju *srednje* sile ona je prava sila u usponu na Bliskome istoku. U Saudijsko Arabiji nije samo centar islamske vjere zbog Meke i Medine već i veći udio (od šesnaest do dvadeset i pet posto) rezervi nafte u svijetu. S time je ona također i najveći izvoznik sirove nafte u svijetu. Zahvaljujući nafti i stabilnosti unutar države Saudijska Arabija se smatra državom visokih prihoda s relativno niskim mjestom broj pedeset i jedan na indeksu percepcije korupcije. Vlast u državi se temelji na *vahabizmu* ili bolje rečeno na političkom islamu. Temeljni se zakoni i vlast zasnivaju na Kuranu i šerijatu. Politički sustav Saudijske Arabije je zapravo kompleksniji nego što se čini jer je spomenuti politički islam zapravo se izmakao iz totalne kontrole Saudijske Arabije i dalje se proširio, dok unutar države na vlasti su skupine koje su nastale iz zajedničkih interesa između vladarske kuće i islamskog klera.

Po pitanju međunarodne politike i vanjskih ciljeva Saudijska Arabija teži k očuvanju vlastite sigurnosti i utjecaja na Arapski poluotok, obranu islamskih interesa, promicanje solidarnosti među susjednim islamskim državama i održavanje dobrih odnosa s državama koje su veliki konzumenti nafte. Iako se Saudijska Arabija trudi ostvariti ove ciljeve susjedne države poput Irana, Izraela, Palestine i drugih poprilično otežavaju njihovo ostvarivanje. Također tim ciljevima na putu stoje mnoge terorističke organizacije poput Al Qaide koje su sastavljane od građana Saudijske Arabije što izvršavaju terorističke napade ne samo na prostoru Saudijske Arabije, već i u okolnim državama. Najveći i najvažniji utjecaj na percepciju svijet na Saudijsku Arabiju je ostvario vođa Al Qaide Osama Bin Laden koji je 11. rujna 2001. uništio Svjetski trgovački centar i ošteti Pentagon (Kos – Stanišić i dr., 2023., 205). Ovaj akt je promijenio cjelokupnu globalnu sigurnosnu sferu i potaknuo Sjedinjene Američke Države da moraju nanovo biti policijska služba svijeta, ali sada u nasilnijem vojnom ruhu zbog suzbijanja internacionalnog terorizma (Kos – Stanišić i dr., 2023., 208 – 210).

Suradnja Saudijske Arabije i Sjedinjenih Američkih Država započinje u 20. stoljeću kada su naftne tvrtke pokazale interes za saudijsku naftu. Pravi suradnički odnosi počinju tek početkom 80-ih godina 20. stoljeća kada su Sjedinjene Američke Države imale potrebu za novim regionalnim saveznikom. Ironično to savezništvo je u 21. stoljeću za Sjedinjene Američke Države imalo ogromne posljedice jer je njihova vojna prisutnost u Saudijsko Arabiji potakla

Osamu Bin Ladenu i Al Qaidu da djeluje protiv Sjedinjenih Američkih Država. Naime Saudijska Arabija je dopustila vojnu prisutnost Sjedinjenih Američkih Država na njenome teritoriju nevoljko zbog zaustavljanja bilo kakvih težnji koje su Irak i Saddam Hussein imali na njihov teritorij. Napadom na Svjetski trgovački centar 11. rujna 2001. godine koje su spomenuti Bin Laden i Al Qaida izvršili tjeraju Sjedinjene Američke Države da promijene kompletan pristup Bliskom istoku i okolnoj regiji. Tijekom Rata protiv terorizma se Saudijska Arabija totalno podredila Sjedinjenim Američkim Državama kako bi prikazala svoju volju za stabilizacijom regije i volju za suzbijanje internacionalnog terorizma. Iako je Saudijska Arabija surađivala ona je nevoljko gledala na upletanje u svoje unutarnje poslove i sa velikom doze skeptičnosti. Tek kada je predsjednika George Bushu istekao mandat i zamijenio ga Barack Obama su Saudijski se odlučili na obnavljanje odnosa između ovih dvaju saveznika.

Nakon smaknuća Saddam Husseina i slabljenja Iraka te dolaskom Barack Obame na vlast je Saudijska Arabija odlučila normalizirati odnose sa Sjedinjenim Američkim Državama i u isto vrijeme su Saudijski počeli tražiti nove saveznike na koje će se moći osloniti. Odgovor je pronađen u suradnji s Narodnom Republikom Kinom. Dolaskom Donalda J. Trumpa na predsjedničko mjesto Sjedinjenih Američkih Država je Saudijska Arabija doživjela veliki šok. Naime prodaja oružja se nastavila, ali su Trump i SAD se odlučili na povlačenje iz regije i zauzeli su anti islamski stav koji je dodatno destabilizirao regiju. Zbog toga danas Saudijski financiraju think – tankove kojima je funkcija utjecati na percepciju Saudijske Arabije u Sjedinjenim Američkim Državama te sve se više koriste tvrtke za lobiranje kako bi se utjecalo na određene vanjskopolitičke stavove koji pašu Saudijscima (Kos – Stanišić i dr., 2023., 204 – 208). Ukratko Saudijska Arabija je rob popularnosti i sama sebe podređuje volji Sjedinjenih Američkih Država zbog sigurnosti.

3.4. Azija i Pacifik

Prostor Azije i Pacifika obuhvaća države u Aziji, Pacifiku, ali ponekad i Sjedinjene Američke Države zbog Havaja. Istočna Azija se dijeli na Sjevernoistočnu i Jugoistočnu. Države koje pripadaju Sjevernoistočnoj Aziji su Narodna Republika Kina, Tajvan, Japan, Južna Koreja, Sjeverna Koreja i druge, dok u Jugoistočnu pripadaju Brunej, Burma, Kambodža Laos, Vijetnam, Istočni Timor i druge. Koncept azijsko – pacifičke regije datira iz 1960ih kada su Sjedinjene Američke Države, Japan i Australija težili k povezivanju Pacifika s Azijom. Kasnije je pojam azijsko – pacifičke regije postao sinonim za države koje bilježe brzi ekonomski rast i

napredak i razvoj tržišta. U novije vrijeme se u Azijsko – pacifičku regija kao pojam zamjenjuje s Indo – pacifičkom regijom kako bi se naglasila važnost Indije a umanjio utjecaj Narodne Republike Kine po pitanju ekonomskih i vojnih aktivnosti (Kos – Stanišić i dr., 2023., 255 – 258).

Zbog velike površni regija Azije i Pacifika je povijesno, kulturno i etnički raznolika. Azija i Pacifik su imale brojne faze ekonomskog i društvenog razvoja te danas su označene velikim brojem stanovnika koji su nejednako distribuirani. Kroz povijest Azije je dominantna država u regiji je bila Kina koja je projicirala svoj utjecaj u Koreju i Vijetnam. Uzajamno uz kinesku civilizaciju se razvila i japanska civilizacija. Uglavnom su utjecaj u regiji imali lokalni vladari do dolaska europskih sila u 19. stoljeću poput Nizozemaca i Portugalaca kojima je cilj bio proširiti trgovinu. Tek tijekom Hladnog rata države poput Japana i Narodne Republike Kine uspijevaju se uspostaviti kao centralne ekonomske, vojne i političke sile koje odolijevaju vanjskoj upravi. Danas Azijsko - pacifičku regiju karakterizira mnoštvo različitosti kad su u pitanju politički i ekonomski sustavi, društvo, kultura i općeprihvaćene vrijednosti. Razlika između razvijenosti država je ogromna. U regiji postoje države poput Japana i Australije koje su visokoindustrijalizirane i iznimno urbanizirane s populacijama koje su pripadnici srednje klase, dok u isto vrijeme postoje države koje se ne mogu drugačije klasificirati nego države „Trećeg svijeta“ koje imaju većinom ruralno stanovništvo (Kos – Stanišić i dr., 2023., 255 – 258). U 21. stoljeću se globalna ekonomija reorijentirala prema regiji kao posljedica ekonomskog rasta Narodne Republike Kine i modernizacije i industrijalizacije određenih dijelova Azije. Prostori bivših kolonija poput bivše Indokine i Hong Konga su postali veliki izvoznici dobara i usluga, te uz to i utjecajni igrači na internacionalnoj političkoj sceni.

Regionalni sustav u Aziji je obilježen slabom institucionalizacijom poput nedostataka upravljačke centralne moći i obvezujućih sporazuma. Karakteristično je za Aziju da ne postoji centralna organizacija koja bi obuhvatila većinu država. Uglavnom su takvim organizacijama težile velike sile poput Kine k stvaranju organizacija poput SEATO, ASA, ASEAN, SEAFET i drugi. Cilj ovih organizacija je bilo zaustavljanje upletanja velikih sila, suradnja kroz trgovinu, razne investicije i suzbijanje netradicionalnih sigurnosnih izazova. Karakteristika koja označuje azijski regionalizam je je tržišna povezanost koja ima prednost pred formalnim političkim institucijama što se klasificira kao „meki regionalizam“. Unatoč tome regionalizam se u Aziji oslikava dominacijom liberalnog međunarodnog poretka zasnovanog na tri stupa: liberalnom

tržišnom kapitalizmu, liberalnom institucionalizmu i liberalnoj demokraciji (Kos – Stanišić i dr., 2023., 258 – 259).

Dat ću pregled Indonezije, najmnogoljudnije muslimanske države i njene odnose s SAD-om.

3.4.1. Bilateralni odnosi Indonezija i SAD-a

Indonezija je azijska država koja ima iznimno zanimljivi povijesni razvoj koji je rezultirao najvećom islamskom državom na svijetu koja se sastoji od sedamnaest tisuća otoka s 270 milijuna stanovnika. Indonezija se geografski nalazi na važnim morskim pravcima koji spajaju Indijski ocean i Pacifik čineći tako Indoneziju važnom trgovinskom državom. Po pitanju političkog uređenja Indonezija je predsjednička republika i iako se država smatra relativno slobodnom postoje zakoni i prakse poput smrtne kazne koji to osporavaju. Gospodarsko stanje u Indoneziji je iznimno pozitivno. Indonezija je najveće gospodarstvo u Jugoistočnoj Aziji koje je u prijašnjim globalnim ekonomskim krizama nadjačala svoje susjede. Iako je država dostatno razvijena problemi poput siromaštva, nejednaka razvijenost i nedostatak infrastrukture u određenim dijelovima države predstavlja aktualan problem. Po kategorizaciji Svjetske banke je država višeg srednjeg prihoda, s relativno visokom indeksom percepcije korupcije. Uz navedene probleme Indonezija se također smatra defektnom demokracijom. Po pitanju međunarodnih odnosa Indonezija je tijekom povijesti surađivala s Portugalcima i Nizozemcima. Od dvoje navedenih država Nizozemska je imala najveći utjecaj s protjerivanjem Portugalaca i uništavanjem lokalnih kraljevstva koja su im na putu prema bogaćenju stajala. Nakon što je Indoneziju pokorio Japan 1942. godine Nizozemska je vlast uklonjena i tri godine kasnije s uništenjem Japanskog Carstva je Indonezija postala parlamentarna demokracija. Danas Indonezija djeluje multilateralno i nastoji surađivati s zapadnim i istočnim suradnicima. Neke od regionalni organizacija u kojima je Indonezija uključena su ASEAN, MMF, UN i drugi (Kos – Stanišić i dr., 2023., 315 – 329).

Odnos između Sjedinjenih Američkih Država i Indonezije je vječito u oscilacijama i nekada zalazi u totalno narušene odnose i potencijalno neprijateljstvo. Naime 1970-ih režim u Indoneziji uvodi prozapadnu vanjsku politiku i tijekom te politike Indonezija ima iznimno važnu ulogu u Jugoistočnoj Aziji. Sve do 1999. godine su bilateralni vojni i gospodarski odnosi između Sjedinjenih Američkih Država i Indonezije bili bliski. Tek 1999. godine su ti odnosi narušeni kada je Indonezija izvršila invaziju na Istočni Timor. Zahvaljujući Bin Ladenu su se odnosi

između Indonezije i Sjedinjenih Američkih Država stabilizirali jer je Indonezija izrazila potporu SAD-u u provođenju rata nad internacionalnim teroristima. Vojno – sigurnosna suradnja između Indonezije i SAD-a je uglavnom obavještajno karakterizirana, ali zato je gospodarska suradnja ekstenzivna kroz konstantnu pomoć Indoneziji s zdravstvom, očuvanjem okoliša i obrazovanjem. Tijekom predsjedništva Donalda Trampa je Indonezija u skladu s anti islamističkim stavom Bijele kuće odlučila se boriti protiv terorista koji nalaze uporište na njenim otocima (Kos – Stanišić i dr., 2023., 329 – 330).

4. SNAGA I UTJECAJ SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA U PRVIH DVA DESETLJEĆA 21. STOLJEĆA

Sjedinjene Američke Države su pobjedom u revolucionarnom ratu si utabile put k tome da postanu svjetska velesila. Vodeći izolacionističku politiku ta se sudbina manifestirala tek kada je SAD odlučio otvoriti svoje granice i fokusirati se na zbivanja u svijetu. Nakon završetka Drugog svjetskog rata je SAD odlučio aktivno sudjelovati u međunarodnoj zajednici kroz razne saveze i organizacije poput NATO-a, Ujedinjenih Naroda i kroz vlastite agencije poput CIA i drugih. Tek slomom komunizma i raspadom Sovjetskog Saveza je SAD zauzeo mjesto koje mu pripada točnije koje mu je predodređeno – supersila unipolarnog svijeta. U radu je već prikazan utjecaj koji Sjedinjene Američke Države imaju na države Globalnog jug i u skladu s time će u ovom poglavlju biti prikazani potencijalni problemi koji bi mogli narušiti ekvilibrij i totalnu ovlast Sjedinjenih Američkih Država

4.1. Američko stoljeće i početak slabljenja utjecaja

Koncem 19. stoljeća su sjedinjene Američke Države postale najveća industrijska sila je započelo *američko stoljeće*. U 20. stoljeću su SAD imale oko jednu četvrtinu udjela u svjetskoj ekonomiji. Taj se udio povećao kada je SAD izašao kao pobjednik u Drugom svjetskom rat te su one činile gotovo polovicu svjetske ekonomije. Netom prije 70ih godina 20. stoljeća je taj rast krenuo slabiti i ponovno se vratio na četvrtinu. Znači *američko stoljeće* je pojam koji se definira ekonomskim rastom i s prevlasti SAD na globalnoj trgovinskoj sceni. Iako je Narodna Republika Kina po BDP-u prestigla Sjedinjene Američke Države one su još uvijek dominantne u drugim aspektima globalnog upravljanja poput vojne, ekonomske i mekane moći (Nye, 2015. pp 1 – 22).

Ideja slabljenja Sjedinjenih Američkih Država proizlazi iz pokušaja da se predvidi kada će trenutna dominacija SAD nad svijetom biti okončana. Takva razmišljanja proizlaze iz proučavanja povijesti gdje su sva velika carstva doživjela eventualan pad – od Atene i Rima do Carske Rusije i Francuske monarhije. Ova pesimistična sklonost vjerovanja u skori pad ima pet fazi koje su uzrokovane događajima iz druge polovice dvadesetog stoljeća. Prva faza obuhvaća lansiranje prvoga satelita 1957. koje je SSSR postigao. Druga faza je najava Nixonove multipolarnosti. Treća faza obuhvaća arapski naftni embargo. Predzadnja faza obuhvaća sve sovjetske ekspanzije krajem 70-ih godina. I zadnja faza su fiskalni i ekonomski deficiti predsjednika Ronalda Reagana 80-ih godina. Također se može smatrati da postoji još jedna to

jest šesta faza a to je velika recesija koja se dogodila 2008. godine. U 2024. godini percepcija propadanja Sjedinjenih Američkih Država i slabljenje njenog utjecaja potječe iz niza turbulentnih događaja koje su uzdrmale društvo SAD-a. Događaji poput pokušaja atentata na bivšeg predsjednika Donalda J. Trumpa, ekstremni anti republikanska retorika demokratske stranke koja zaziva na utišavanje protivničke stranke čak i ako je potrebno nasiljem, brojni prosvjedi zbog rasne nejednakosti i policijske brutalnosti su u zadnjem desetljeću dodatno destabilizirali SAD što neizravno utječe na vanjske politike (Labia, 2024.). Ideja američkog pada i percepcija slabljenja SAD-a proizlazi iz neostvarenih težnji manifestiranih zbog ideje američke iznimnosti ili zbog neispunjavanja sudbine (*manifest destiny*).

4.2. Uzlet Narodne Republike Kine i odgovor SAD-a

Narodna Republika Kina (NR Kina) se može smatrati najizglednijim natjecateljem za pariranje američkoj moći te jedinom sposobnom za okončavanje američkog stoljeća. Veliki udio američke javnost pa čak i jedan od predsjednika Sjedinjenih Američkih Država Donald J. Trump smatraju da je Narodna Republika Kina najveća prijetnja statusu Sjedinjenih Američkih Država. Taj strah od kineske premoći proizlazi iz ubrzane stope rasta BDP-a, veličine kineskog teritorija, četiri puta većeg stanovništva, najveće svjetske vojske i s 500 plus nuklearnih bombi (Vidušić, 2013., 400 – 511).

Gospodarski NR Kina neće preteći SAD uskoro ali paritet kupovne moći im postaje sve jači i uskoro će im moći parirati. Danas postoje mnogi naponi Kineza da pojačaju svoju trgovinsku moć, ali naprotiv Sjedinjenih Američkih Država NR Kina ima mali promet u uslugama, mnoge izvozne grane imaju slabu dodanu vrijednost i NR Kina manjka u vrhunskim brendovima. Među transnacionalnim organizacijama SAD od 500 vodećih posjeduje 46% Po pitanju tehnološke industrije NR Kina ima pozamašnu industriju koja nema vlastitih izuma i „vlastitog Steve Jobs-a“ već je proizvođač za strane tvrtke – uglavnom američke. Po pitanju vojne moći NR Kina sve više troši novaca na opremu i njezin se vojni budžet povećava. NR Kina troše oko 132 milijarde dolara na vojsku. Unatoč vječnim amfibijskim vježbama i prikazivanjima sile upućenima prema Tajvanu NR Kina nije uspjela razviti značajne kapacitete za globalnu projekciju vlastite moći. NR Kina zaostaje u razvoju interkontinentalnih balističkih raketa, nosača aviona, oklopa pa čak i pješackog naoružanja. Manjka joj savezništava, prekomorskih baza, dalekometne logistike i ekspedicijskog iskustava koje imaju snage Sjedinjenih Američkih Država (Nye, 2015., 46 – 69)

Po pitanju meke moći NR Kina nije SAD-u ni do koljena. Naime NR Kina i Komunistička partija Kine su utrošili milijarde na povećanje njihove meke moći kako bi mogli lakše i bolje pregovarati u svome okružju. Unatoč raznim pro kineskim studijima na fakultetima diljem svijeta, velikoj industriji mobilnih aplikacija i ogromnog udjela vlasništva tvrtkama što proizvode video igre jedini pravi uspjeh mekane moći su bile 2008. godine Olimpijske igre. Razlog tako slabom utjecaju i slaboj mekoj moći je preferencija vlade NR Kine da koristi tvrdu moć kada god stigne – od borbe protiv prosvjednika do uništavanja tuđih ribarskih brodova (Lee, 2023.).

Zbog svih navedenih aspekata sukob između NR Kine i Sjedinjenih Američkih Država se čini neizbježan. Ako se SAD povuče iz Zapadnog Pacifika onda će izgubiti sav kredibilitet za kontrolom među svojim saveznicima. Kako bi se izbjegao sukob između ovih dvaju mega sila SAD za vrijeme predsjedništva Billa Clintona se opredijelio na jaču suradnju s državama oko NR Kine poput Japana i Južne Koreje kako bi u slučaju eventualnog sukoba imali više instant saveznika. Također obuzdavanje NR Kine je postignuto tako da je dano kineskim studentima da studiraju u Sjedinjenim Američkim Državama te uključivanjem NR Kine u svjetski trgovinski forum.

4.3. Aspekti carstva u propadanju

Sjedinjene Američke Države se uspoređuju zbog svoje moći i utjecaja s Rimskim Carstvom. Ta usporedba se također radi zbog određenih aspekata koji ukazuju da su Sjedinjene Američke Države na putu k propasti isto kao i Rimsko Carstvo. Neki od tih aspekata su propast društva, ekonomije i nesposobnih institucija. Zbog prekomorskog utjecaja postoji velika šansa da će se carstvo Sjedinjenih Američkih Država urušiti ali da će to urušavanje potaknuti prvo domaći problemi.

4.3.1. Američko Društvo i kultura

Društvo i kultura nikada nisu statični i uvijek se iz generacije u generaciju mijenjaju. Naime može se istaknuti rastući materijalizam i promjene u seksualnim normama, ali također se događaju veliki iskoraci u rodnim i rasnim odnosima u SAD-u. Iako SAD pati od mnogih dugogodišnjih društvenih problema. Ne čini se da se oni pogoršavaju u bilo kojem linearnom smislu. Neki čak i veći problemi poput kriminala, maloljetničke trudnoće i broja razvoda. Iako

se „vode ratovi“ u vezi istospolnih brakova, ankete pokazuju na sveopće povećanje tolerancije. Jedino mjesto gdje bi kulturni ratovi mogli stvarati velike probleme zbog ometenosti građana na domicilnim bitkama nad socijalnim i kulturnim pitanjima je u pitanjima vanjske politike. SAD si ne može dopustiti pogoršanje socijalnih uvjeta jer bi im to moglo umanjiti meku moć. Iako je SAD napravio mnoge društvene i socijalne iskorake SAD još uvijek vodi po broju mrtve novorođenčadi, kraćeg životnog vijeka, broju zatvorenika, ubojstava i djece u siromaštvu. Unatoč svim negativnim društvenim aspektima društvo SAD nije u propadanju (Nye, 2015., 70 – 93).

4.3.2. Ekonomija SAD-a

Spomenuta kultura i društvena promjena neće ni približno vanjsku moć SAD-a narušiti koliko kriza u pogledu produktivnosti i kapaciteta za ravnomjernim ekonomskim rastom. SAD doživljava sporiji gospodarski rast u desetljećima nakon krize 2008. godine. Ali se nadoknada zbog tog sporog rasta nazire u novijim industrijama poput nanotehnologija, biotehnologija i informacijskim tehnologijama u kojima SAD predvodi. Također po pitanju energenata bilo je predviđano da će SAD biti samodostatan do 2020. godine što se ostvarilo i omogućilo većini Sjeverno Američkog kontinenta da također bude samodostatan.

Problemi s ekonomijom SAD-a je niska stopa osobne štednje, deficita tekućeg računa i neprestani rast državnog duga. Zbog mogućnosti da strani investitori povuku sve svoje financije iz SAD stvara se ozračje nesigurnosti gdje Wallstreet i njegovi brokери konstantno moraju manipulirati i upravljati financijama. Također je obrazovanje veliki problem s obzirom da ono predstavlja ključ za ekonomski uspjeh u informacijskom dobu. I po pitanju višeg obrazovanja SAD totalno gazi druge države u svijetu jer imaju veliki broj fakultetski obrazovanih ljudi i veliki broj dobitnika Nobelove nagrade. Usuprot tome na nižim razinama i slabijim slojevima društva obrazovanje ekstremno zaostaje. Manje imućni okruzi imaju poprilično loše akademske rezultate i s još gorom stopom ljudi koji su zapravo završili školu (Nye, 2015., 70 – 93).

4.3.3. Političke institucije SAD-a

Pitanje stanja političkih institucija u SAD uzrokuje najveću neizvjesnost. SAD ima sve više ustavnih kriza. Između predsjedništva Baracka Obame i Bill Clintona se dogodio najveći broj ustavnih kriza u povijesti SAD-a. Zbog tih kriza je 111. saziv Kongresa iznjedrio s najvećim

brojem promjena. Od reforme zdravstva, novi sustav financijske regulative, ugovor o nadzoru nad naoružanjem i reviziju vojne politike. Od 2017. godine nadalje su zasjedali prvo predsjednik Donald J. Trump pa Joe Biden. Obojica su iznimno ne popularni predsjednici koji su imali različite utjecaje ne vanjske politike SAD-a. Unatoč njihovoj nepopularnosti predsjednik Trump je okrenuo SAD izolacionizmu i sukobljavanju s NR Kinom, dok je predsjednik Biden izveo izniman geopolitički potez pomaganja Ukrajini putem vojne pomoći kako bi indirektno oslabili jednog od najvećih neprijatelja SAD-a – Rusiju. Iako su obojica imali kontroverzne političke odluke tijekom njihovog predsjedništva nije bilo ustavnih krizi (Post Editorial Bord 2024.). Unatoč tim promjenama ideološki jaz između dvaju vladajućih stranaka je sve veći i to nikako ne paše građanstvu koje se po anketama želi naći na pola puta. Unatoč svim problemima institucije i politički sustav SAD-a nije ni približno fragmentiran onoliko koliko to tvrde teoretičari pada carstva SAD-a (Nye, 2015., 70 – 93).

4.4. Projekcije stanja SAD-a 2030. godine

Predviđanja Nacionalnog obavještajnog vijeća SAD-a je 2015. godine obavijestilo predsjednika da će SAD biti najmoćnija država na svijetu 2030. godine, ali da neće biti hegemon. Predviđa se povećanje broja stanovnika SAD-a, dok će se u Europi, Rusiji, NR Kini, Japanu i drugim većim igračima na globalnoj sceni smanjiti. Također predviđanja su da iako SAD gospodarski slabi i udio u globalnoj ekonomiji mu je manji trenutno nego u prijašnjih četrdeset godina, nitko drugi na svijetu ne postoji koji bi mogao čak i njihovu ekonomiju u opadanju nadmašiti. Također po pitanju energenata SAD bi se zbog svog nemilosrdnog napretka u nuklearnog energiji trebao osamostaliti od ostatka svijeta i ostati po pitanju energenata ali i po pitanju nuklearnog oružja dominirajuća sila. SAD je svijet uveo u nuklearno doba i zbog svojih napora u kontroli nuklearnog materijala i tehnologija se može smatrati glavnim autoritetom u tom području. Uz energente važna tema modernog svijeta je kibernetička sigurnost i upravljanje internetom. U svojim najranijim danima, Internet je bio uvelike američki, no danas Kina ima dvaput više korisnika od SAD-a. Također se danas vrhovne domene na internetu nazivaju na kineskom i arapskom jeziku te čak i na ćirilici. Zbog takvog rasta ne američkih igrača i posjednika domeni pogotovo iz autoritarnih država porastao je strah od nemilosrdne cenzure interneta. Takvi strahovi su potencijalno pretjerani jer su SAD dom osam najvećih globalnih informacijskih kompanija koje su glavne za kontrolu i rad interneta. Po pitanju strateških mogućnosti SAD se vraća na stanje prije Prvog i Drugog svjetskog rata. 52% Amerikanaca smatra da bi „SAD trebao gledati svoja posla na međunarodnoj razini i prepustiti drugim državama da se same brinu o sebi na najbolji mogući način“. Takav pristup ukazuje na povratak izolacionizmu u američkoj

vanjskoj politici. Naime trenutno stanje se prije može nazvati prije „ukopavanjem“ nego istinskim izolacionizmom. SAD za 2030. godinu namješta i priprema strateške ciljeve i sredstva kako bi mogao osigurati svoje mjesto moći na globalnoj sceni bez velikih intervencija na centru globalne moći to jest Europi (Nye, 2015., 96 – 110).

5. AMERIČKA IZNIMNOST I MASOVNI MEDIJI

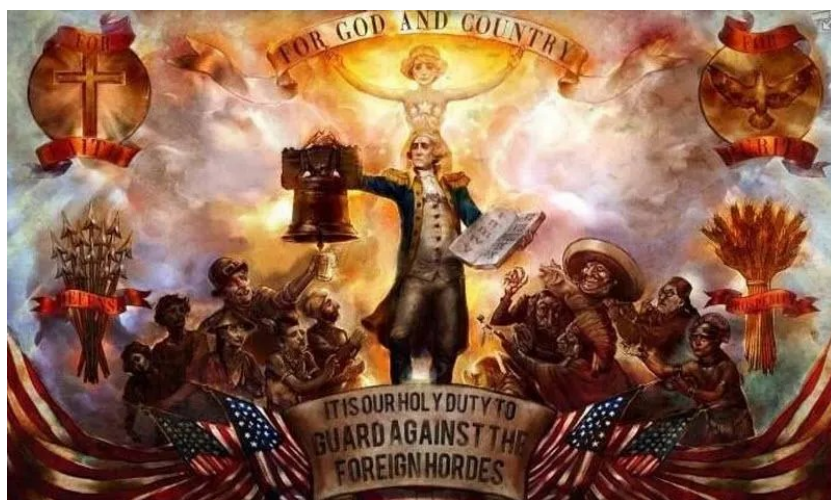
Sjedinjene Američke Države su titan koji posjeduje nepresušnu *tvrd* i *meke* moć. U sklopu te *meke* moći se nalaze filmovi, video igre, knjige i drugi zabavni mediji koji se koriste kako bi se širila ideja da je SAD sveprisutan i pravedan. S druge strane Globalni jug iako ima Bollywood i Nollywood kao *predvodnica* svoje *meke* moći. U ovome poglavlju će se rad dodirnuti utjecaja medija na širenje ideje američke iznimnosti i na širenje utjecaja globalnog juga kroz aktualne medijske oblike današnjice.

5.1. Mediji i američka iznimnost

Sjedinjene Američke Države imaju nevjerojatno veliku brojku osoba i studija koji se bave proizvodnjom filmova, video igri i knjiga. Iako velika količina proizvedenih materijala nije stvoreno s ciljem promoviranja pro američkih ideja i poboljšavanje imidža Amerike, postoje određena djela koja očitito imaju centralnu poruku da je SAD pravedan i ispravan pogotovo ako se ta djela stave u kontekst vremena kada su proizvedena. Neka od njih čak nisu ni proizvedena u SAD već u državama koji su jaki suradnici i vjerni saveznici. Primjer takvih djela bi bili filmovi poput Rocky 4 (1985.), knjige poput Great Gatsby (1925.), video igre poput Resident Evil 5, Rainbow Six Siege i Metal Gear Solid V: The Phantom Pain. Film Rocky 4 predstavlja nadmoć SAD nad SSSR-om i film je taman nastao kada je SSSR već bio na izdahu. Knjiga Great Gatsby prikazuje tranziciju SAD s divljeg zapada na modernu industrijaliziranu državu kojoj je materijalizam glavni cilj. Radnja video igre Resident Evil 5 je ta da anti teroristička organizacija iz SAD mora intervenirati u Africi jer afričke države nisu sposobne zaustaviti vrlo smrtonosnu zarazu na kontinentu. Rainbow Six Siege je anti teroristička video igra temeljena na knjigama proameričkog pisca Tom Clancya u kojoj je SAD neophodan da bi se suzbio internacionalan terorizam. Spomenuti Metal Gear Solid V: The Phantom Pain predstavlja američke građane i bivše vojno osoblje kako na Sejšelima stvori offshore vojnu korporaciju kako bi narušili utjecaj SSSR-a u Angoli i Afganistanu. Također postoje djela koja su proizvedena u SAD, ali imaju tvrdokornu centralnu antiameričku poruku poput video igre Bioshock Infinite.

5.1.1. Bioshock Infinite

Bioshock Infinite je video igra koja je izvor inspiracije za temu ovoga rada. Naime od svih navedenih djela u radu zasada je Bioshock Infinite jedini medij kojemu je ideja američke iznimnosti apsolutna i glavna vodilja u estetici i priči. Radnja Bioshock Infinite-a prati Pinkerton detektiva Booker Dewitta kako pokušava spasiti svoju kćer Elizabeth. Prateći radnju igre igrači će obići cijeli grad Columbiju koja je apsolutno i totalno američka. Naime George Washington, Thomas Jefferson i Benjamin Franklin se smatraju svetcima, Klu Klux Klan je jedan od centralnih organa moći. Igrači se upoznaju s američkim ultra nacionalizmom, militarizmom, ksenofobijom i bijelom nadmoći jer se Columbia i njeni građani smatraju iznad ostalih 50 američkih država (doslovno i figurativno). Građani i njihov vođa grada Zachary Hale Comstock vjeruju da je Columbia krajnja evolucija Sjedinjenih Američkih Država te da ona treba odvesti čovječanstvo u novu eru pred američkim Bogom. Kultura i povijest grada se temelji na starim američkim rasističkim idejama gdje su Meksikanci, Indijanci, Azijati i drugi narodi Globalnog juga zli i primitivni zato što nisu djelom izvanrednog i iznimnog američkog naroda. Ideje nadmoći Columbije i Amerike u igri proizlaze iz toga što su SAD i Columbia totalno uništile Boksersku revoluciju u Kini, porazili Indijance u Masakru kod Ranjenog koljena i na tome što su Židovi izdali Krista. Kao što je već spomenuto u radu ova igra predstavlja ekstremni prikaz Sjedinjenih Američkih Država te upozorava na utjecaj koji bi nekontrolirani džingoizam i ideja američke iznimnosti mogli imati na budućnost SAD-a i države Globalnog Juga. Na slici 1. je prikazana grafika iz igre koja predstavlja George Washingtona kao svetca. [Slika 1.]

Slika 1. George Washington kanoniziran (Tassi, P., 2013.)

Vrijedi napomenuti da je se igra prodavala u velikim količinama koje sežu do 7.7 milijuna kopija i da je 35% tih kopija prodano u Sjevernoj Americi, 15% u Europi, 20% u Oceaniji, 20% na Bliskom Istoku a preostali postotak u drugim dijelovima svijeta (VG Insights, 2024.)

5.2. Mediji i Globalni jug

Globalni Jug općenito ima bitnije stvari za raditi od proizvodnje zabavnih medija, ali ne treba se zavaravati da ne postoji veliki iskorak u takvim naumima. Naime postoji veliki broj knjiga, filmova, video igri i drugih medija proizvedenih na Globalnome jugu s ciljem promoviranja Globalnog juga i slabljenja meke moći Sjedinjenih Američkih Država na prostorima Globalnog juga. Također postoji i dobar dio medija koji su proizvedeni van Globalnoga juga koji imaju anti američku poruku i koji se zalažu za ciljeve i ljude Globalnog juga. Primjer knjiga koje su pro Globalni jug su *Starship Troopers* i *Srce Tame* koje prikazuju strašnu muku koju su kolonizirani ljudi morali podnijeti te tvrde da će Globalni jug jednoga dana biti dominantan nad zapadom. Primjer filmova koji suosjećaju s Globalnim jugom a proizvedeni su u Prvom svijetu su *Gundam* serijal koji tvrdi da nakon globalnog zatopljenja će se čovječanstvo ujediniti pod brazilskom zastavom te *Apocalypse Now* koji prikazuje strahote američkog imperijalizma na području bivše Indokine i Vjetnama. Vrijedi spomenuti da na Globalnom jugu postoje medijski titani koji proizvode nevjerojatne količine kinematografskih djela koji su ultra popularni na Globalnome jugu. Tu se naravno referira na afrički Nollywood i indijski Bollywood koji se uspijevaju probiti na tržište Prvog svijeta sa svojim filmovima, čak dobivajući i prestižne američke nagrade za filmografiju. Vrijedi napomenuti da Bollywood proizvede oko 1800 filmove godišnje te da je zarada oko 2.4 milijarde dolara godišnje (Esser, 2024.). S druge strane Nollywood je mnogo skromniji s 635 filmove godišnje (NBS, 2021.). Radi usporedbe Hollywood proizvede 600 do 700 filmove godišnje (Esser, 2024.) Također primjer video igri koji je pro Globalni jug je *Metal Gear Solid: Peace Walker* koji eksplicitno povlači paralele između glavnog lika Big Boss-a i Che Guevare.

5.2.1. *Metal Gear Solid: Peace Walker*

Radnja MGS: Peace Walkera prati vlasnika američke privatne vojne korporacije Big Boss-a kako sa svojim suborcima prelazi sa strane kapitalističkog zapada na stranu socijalističkog bloka

kroz suradnju s FSLN-om¹. On pokušava zaustaviti CIA i njihove imperijalističke planove za korištenje nuklearnog oružja na teritoriju anti nuklearne Latinske Amerike radi suzbijanja komunizma i Sovjetskog Saveza. Igra se dotakne razni problematika koje su dan danas aktualne na prostoru Globalnog Juga ili točnije na prostoru Srednje i Južne Amerike. Naime neki od problema koje Peace Walker dotakne su imperijalizam Sjedinjenih Američkih Država, nuklearno oružje, pritisak na Kostariku da ima svoje oružane snage, uloga komunističkih organizacija u rušenju država u Srednjoj Americi i druge.

¹ U Nikaragvi je oružani otpor protiv vladavine obitelji Somoza počeo 1961. pod vodstvom ljevičarske Sandinističke fronte – FSLN-a (Frente Sandinista de Liberacion Nacional). Dolaskom na vlast 1979. i sandinisti i istaknuli dva politička cilja: neovisnu i nesvrstanu vanjsku politiku, te osnutak mješovite ekonomije kojom bi se ispravile socijalne nepravde. Sandinisti su nacionalizirali zemlju u vlasništvu obitelji Somoza i u sklopu agrarne reforme podijelili je seljacima. Provodila se i obrazovna te zdravstvena reforma. Obećanja da će se brzo održati izbori i uspostaviti višestranački sustav nisu održana U strahu od nove Kube, američki predsjednik Reagan najprije je proglasio trgovački embargo, a zatim je počeo s tajnom akcijom kojom su kontrarevolucionari poznati kao kontraši (contras) trebali srušiti sandinističku vladu *Latinska Amerika i suvremeni svijet* (2010), Fakultet političkih znanosti Sveučilišta, Zagreb.

6. ZAKLJUČAK

Sjedinjene Američke Države su federacija koja je svoju genezu doživjela tijekom 18. stoljeća, potencijalno slabljenje tijekom 21. stoljeća. One su zbog niza razloga postale glavna svjetska supersila. Neki od tih razloga su povoljan geografski položaj koji ih je štitio od ratova sa jakim susjedima i nepresušni izvor resursa jer su nastale na novom i neizrabljenom teritoriju novog svijeta. Sjedinjene Američke Države i njene građane motivira i vodi centralna ideja američke iznimnosti. Globalni jug s druge strane obuhvaća države koje postoje duže od Sjedinjenih Američkih Država, ali nisu ni približno utjecajne i stabilne. Razlog tome je veliki broj faktora poput kolonijalne povijesti, žestokih regionalnih sukoba i gospodarske nerazvijenosti.

U radu su spomenute razne države Globalnog juga – od Meksika do Saudijske Arabije. I na svim primjerima je razjašnjeno kakav utjecaj su Sjedinjene Američke Države imale na njihov razvoj tijekom 20. stoljeća i ranija, ali i kakav utjecaj imaju na njih danas kroz razne ekonomske i vojne utjecaje. Iako su države Globalnog juga se pokušale ujediniti i surađivati kroz razne organizacije i saveze njihova različitost po pitanju vjere, kulture, rase i općeniti ciljeva ih je učinila nevoljnima da se s različitima ujedine. Zbog takve razjedinjenosti i nesuradnje Sjedinjene Američke Države koje su hegemonija i kulturno, raso, društveno i ekonomski stabilne dominiraju nad Globalnim jugom. Unatoč utjecaju Sjedinjenih Američkih Država na Globalni Jug države pripadnice pokušavaju što više se osamostaliti i diktirati vlastitu sudbinu i vlastite ciljeve ostvarivati.

Zbog jačine Sjedinjenih Američkih Država u geopolitici, gospodarstvu i ratovanju tijekom 20. i 21. stoljeća, i zbog utjecaja koje one imaju na kulturu i ekonomske odluke danas može se zaključiti da su Sjedinjene Američke Države još uvijek motivirane idejom američke iznimnosti te da Globalni jug zasada ne predstavlja ozbiljnu prijetnju moći Sjedinjenih Američkih Država.

LITERATURA

1. CIA, (13.8.2024.) *The World Factbook*, Dohvaćeno iz: The United States of America: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/united-states/>
2. Charles, S., May, H., McMillen, R., N., (1996.) *Povijest Sjedinjenih Američkih Država*, Zagreb: Barbat
3. Eser, A. (23.7.2024.) *Worldmetrics.org*, Dohvaćeno iz: Hollywood Industry Statistics: A Billion Dollar Business Unveiled: <https://worldmetrics.org/hollywood-industry-statistics/>
4. Eser, A., (25.7.2024.) *Worldmetrics.org*, Dohvaćeno iz: India Film Industry Booms: 1.800 films, \$2.4B Value, 1M Jobs: <https://worldmetrics.org/india-film-industry-statistics/>
5. Kos – Stanišić, L., Luša, Đ., Zgurić, B., (2023.) *Međunarodni odnosi i vanjske politike Globalnog juga: Studije odabranih država*, Zagreb: Tiskara Zelina
6. Lee, C., (8. 11. 2023.) *VOA news*, Dohvaćeno iz China Bends to Seoul's Demands on Tracking Fishing Boats: <https://www.voanews.com/a/china-bends-to-seoul-s-demands-on-tracking-fishing-boats/7347837.html>
7. Labia, N., (16.7.2024) *Daily Maverick*, Dohvaćeno iz The Decline and Fall of the American Empire: <https://www.dailymaverick.co.za/opinionista/2024-07-16-the-decline-and-fall-of-the-american-empire/>
8. Mckinster, Z., (2019.) *Alexis De Tocqueville on American Exceptionalism*, Oregon: Portland State University, pp. 3 – 19
9. Mikac, R., (2013.) *Suvremena Sigurnost i Privatne Sigurnosne Kompanije: Privatizacija Sigurnosti i Posljedice*, Zagreb: Jesenski i Turk
10. Nye, S., J., (2015.) *Je li došao kraj američkom stoljeću?*, Zagreb: MATE d.o.o.
11. National Bureau of Statistics, (2021.) *Nollywood Movies Production Data*, Abuja: NBS
12. Post Editorial Board (28.1.2024.) *New York Post*, Dohvaćeno iz: Joe Biden's war with Texas' Greg Abbott threatens a constitutional crisis – but Abbott holds the high ground: <https://nypost.com/2024/01/28/news/joe-bidens-war-with-texas-greg-abbott-threatens-a-constitutional-crisis/>
13. Pratt, W., J., (1927.) *American History Review: The Origin of „Manifest Destiny“*, Vol. 32, No. 4, pp. 795 – 798, Oxford: Oxford University Press

14. Tassi, P., (16.12.2013.) *Forbes*, Dohvaćeno iz: Tea Party Group Unironically Utilizes Bioshock Infinite Propaganda: <https://www.forbes.com/sites/insertcoin/2013/12/16/tea-party-group-unironically-utilizes-bioshock-infinite-propaganda/>
15. Tyrell, I., (1991.) *The American Historical Review: American Exceptionalism in an Age of International History*, Oxford: Oxford University Press, Vol. 96, No. 4, pp. 1031 – 1055
16. VG Insights (16.4.2020.) *Video Game Insights*, Dohvaćeno iz: Bioshock Infinite – Steam Stats: <https://vginsights.com/game/8870>
17. Vidušić, E., (2013). *Hladni Rat – vruće cijevi*. Zagreb: Naklada Bošković

PRILOZI

I. CD-R disc